

**PAGUBELE PROVOCATE DE TRUPELE SOVIETICE
FONDULUI BISERICESC ORTODOX DIN BUCOVINA
ÎN SECTORUL FORESTIER ȘI DE PRELUCRARE A LEMNULUI**

CĂTĂLIN HUȚU,
anul al V-lea

a. Constituirea și evoluția Fondului Bisericesc Ortodox (1783-1948)

Una dintre modificările cele mai importante efectuate de habsburgi în Bucovina, după 1774, a fost secularizarea averilor mănăstirești. Această măsură - una dintre cele mai mari - a avut consecințe economico-financiare, dar și politico-naționale, dintre cele mai profunde și mai complexe¹.

Fondul Bisericesc avea să ia ființă printr-o ordonanță imperială semnată de Iosif al II-lea la 19 iunie 1783 și cuprindea toate averile mobile și imobile ale episcopiei Rădăuți și ale tuturor mănăstirilor și schiturilor bucovinene.

Organele statului luă deci sub administrarea lor atât moșiile din Bucovina cât și cele din Moldova, care fuseseră proprietatea mănăstirilor bucovinene.

Pentru înlesnirea administrației s-au înființat cinci economate și anume: la COȚMANI, CUCIURUL MARE, SF. ONUFREI, FRĂȚĂUȚI și ILIȘEȘTI, cu câte un director în fruntea lor.

Constituirea definitivă a Fondului Bisericesc din Bucovina s-a făcut prin Regulamentul duhovnicesc din 29 aprilie 1786. Cu privire la Fondul Bisericesc, el cuprindea următoarele dispozițiuni:

- *sub numele de Fond Bisericesc se înțelege întreaga avere ce a fost închinată pentru întreținerea religiei.*

- *averea acestui Fond bisericesc se compune din bani gheață și din imobile; la acestea se socotește întreaga avere mobilă și imobilă a mănăstirilor și bisericilor.*

- *toate veniturile vor fi folosite pentru acoperirea cheltuielilor fețelor bisericesti și pentru școli, iar ceea ce va întrece se va întrebuința numai pentru binele obștesc al clerului, al religiei și al omenirii.*

- *Domnul țării, purtătorul de grijă pentru binele obștesc, este totodată și protectorul Fondului Bisericesc. Administrarea, conservarea și întrebuințarea mijloacelor Fondului în*

folosul preoțimii și al școlii, depinde în toate de înaltele dispozițiuni ale protectorului său.

În urma acestor dispoziții administrative averile bisericești au trecut cu desăvârșire în seama organelor oficiale ale statului.

Multă vreme mijloacele Fondului Bisericesc au servit pentru acoperirea nevoilor statului, pe când biserica și școala românească au rămas în paragină. Iar când s-au dat mijloace pentru aceste investiții, statul a căutat să le folosească în scopuri proprii.

Fruntașii români bucovineni au pus tot mai frecvent problema administrării Fondului Bisericesc de către români. Acest lucru a fost pus și în *Petițiunea Țării* adoptată la Adunarea Națională de la Cernăuți, din mai 1848.

Constituția dualistă adoptată în Imperiul austro-ungar în 1867, prevedea în articolul XV ca fiecare confesiune să aibă dreptul să-și administreze singură averile. Intemeindu-se pe acest articol, s-a constituit Comitetul pentru autonomia bisericească condus de GEORGE HURMUZACHE. Guvernatorul a refuzat acest drept românilor.

Prin actul unirii necondiționate a Bucovinei cu Regatul României, votat la 28 nov. 1918, regele Ferdinand a devenit patronul și purtătorul de grijă al Fondului Bisericesc Ortodox Oriental din Bucovina².

În perioada interbelică și apoi până la desființarea Fondului Bisericesc, în urma etatizării minelor și pădurilor (legea din 11 iunie 1948) acesta a cunoscut o dezvoltare ascendentă datorită introducerii în exploatarea și gospodărirea bogățiilor sale a unor metode de lucru utilizate frecvent în epocă.

b. Organizarea Fondului Bisericesc Ortodox în domeniul forestier

Fondul Bisericesc Ortodox a fost organizat la început în trei categorii: păduri, domenii și mine.

În anul 1870 s-a făcut o reformă majoră în administrația Fondului Bisericesc. Atunci s-a creat Direcția Bunurilor Fondului Bisericesc din Bucovina, care cuprindea în sine cinci departamente și anume: juridic-administrativ, al instituțiilor forestiere și de exploatare, al domeniilor, lucrărilor tehnice și al contabilității.

La 19 mai 1875 s-a format Administrația Silvică. Pădurile Fondului Bisericesc au fost împărțite în cinci inspectorate și 30 ocoale silvice³.

În 1910 pădurile Fondului Bisericesc ocupau o suprafață de 225.149 ha adică 51.4% din totalul pădurilor din Bucovina a căror compoziție forestieră era formată din molid - 47.9%, brad - 26.1%, fag - 19.1%, carpen - 2.8%, stejar - 1.2%, goluri și rariști - 2.2%⁴.

Prima conflagrație mondială cu toate suferințele cauzate omienirii, a afectat și starea pădurilor din Bucovina. Valul frontului a trecut de cel puțin 4 ori peste tot cuprinsul Bucovinei, pădurile fiind sfârtecate de tranșee răscolite de obuze și explozii⁵.

Pentru a reface și proteja zestrea forestieră a fondului bisericesc, silvicultorii din zonă au reușit în perioada interbelică să reîmpădurească circa 28.671 ha și să păstreze un echilibru în exploatarea și regenerarea pădurilor⁶.

Această stare de lucruri a permis ca Fondul Bisericesc din Bucovina să administreze în 1943 o suprafață de pădure de circa 237.000 ha, fiind cel mai mare proprietar de pădure

din acest colț de țară⁷. La aceeași dată, cantitatea de lemn exploatată se ridica la 900.000 m³ anual, dintre care peste 70% o reprezenta lemnul de lucru⁸.

În ceea ce privește sectorul de prelucrare a lemnului bazele sale au fost puse în 1786, când existau pe atunci în Bucovina două ferăstraie, care tăiau 20 de scânduri pe zi.

Cu timpul, numărul ferăstraielelor s-a înmulțit; în 1834 existau 29, iar în 1851 erau 51, toate fiind însă de o construcție rudimentară.

Construirea liniei ferate Lemberg - Cernăuți - Iași a impulsionat dezvoltarea întreprinderilor de prelucrare a lemnului. Cantități mari de lemn se aduceau în acele timpuri din Galiția și Ardeal, se prelucrau în Bucovina și se exportau.

În timpul primului război mondial aproximativ 75% din fabrici au fost distruse, dar după terminarea lui, majoritatea s-au refăcut și au fost puse în funcțiune, ajungând ca în 1934 să activeze 56 fabrici cu 140 de gatere, numărul muncitorilor ocupați în acest sector se ridica la 2884. La acestea se mai adaugă unele întreprinderi ca: fabrici de mobilă și talaj, de uși și ferestre, de tâmplărie, cuie de lemn, parchete, distilerii de lemn.

Dezvoltarea sectorului de industrializare a lemnului în această perioadă a fost determinată de cerințele pieții, de condițiile social-economice existente. Desigur că accesul pe piața europeană și chiar mondială datorită mijloacelor de transport și îndeosebi a căilor ferate care s-au construit pe Valea Sucevei și Moldovei, au avut un rol hotărâtor în dezvoltarea acestui sector⁹.

c. Pagubele provocate de trupele sovietice Fondului Bisericesc Ortodox în sectorul forestier și de prelucrare a lemnului

Desfășurarea impetuoasă a operațiunilor militare pe frontul sovieto-german, în primele 4 luni ale anului 1944, au avut ca efect pătrunderea trupelor sovietice în zona colinar-muntoasă a Bucovinei de sud.

Stabilitatea frontului și trecerea pe poziții de apărare a trupelor sovietice, le-a permis acestora să pună în aplicare opera de exploatare a resurselor din această regiune.

Pe lângă alte bunuri pe care și le-au însușit în mod samavolnic, sovieticii au trecut la exploatarea nerațională a lemnului - aurul verde al Bucovinei. O mare parte din cantitățile de lemn exploatate au fost trimise în Uniunea Sovietică. La acestea se adaugă demontarea și expedierea în Uniunea Sovietică, sub titlul de trofee de război, a numeroase instalații, utilaje și material rulant, toate aparținând patrimoniului Fondului Bisericesc Ortodox din Bucovina.

Pentru scoaterea în evidență a imenselor pagube suferite de Fondul Bisericesc de pe urma ocupației militare sovietice, de un ajutor major ne-au fost datele și faptele cuprinse în documentele păstrate la Filiala Arhivelor Statului din Suceava. În urma studierii materialelor arhivistice am putut încadra pierderile suferite de Fondul Bisericesc în două perioade:

1. între 1 aprilie 1944 și 12 septembrie 1944

Este o perioadă în care zona aflată în discuție s-a aflat sub ocupația efectivă a trupelor Frontului 2 ucrainean, ale cărui subunități au trecut la exercitarea "drepturilor unei

armate de ocupație".

Oprirea ofensivei sovietice a determinat efectuarea de către militarii sovietici a unor amenajări genistice, folosind, printre alte materiale și lemnul care se găsea din abundență în această regiune a țării. Trebuie să subliniem ca importante cantități de lemn folosite de sovietici au fost luate din custodia Fondului Bisericesc fără a fi plătite ca atare sau a se fi lăsat bunuri de valoare.

Din documentele de arhivă reiese că în această primă etapă, pagube grele au suferit ocoalele silvice Putna, Straja, Solca și Pătrăuți.

Situat în zona de contact dintre podișul Sucevei și Obcina Mare, ocolul silvic Putna ocupa în 1944, o suprafață de circa 10.847 ha pădure. Trupele sovietice și-au însușit de pe teritoriul acestui ocol, pentru nevoile proprii, 4500 m³ de lemn de foc apreciată la 26.122,5 m³, în valoare de 104.490.000 lei (41.796 dolari)¹⁰.

Pe teritoriul ocolului silvic Straja, situat în vecinătatea celui cu centrul la Putna sovieticii s-au rezumat "numai" la a distruge o parte din cele 11 clădiri ale ocolului, pierderile situându-se la 22.585.300 lei (9034,1 dolari). În aceeași perioadă de timp - aprilie-august 1944 - unități militare sovietice au incendiat și demontat utilaje de la fabrica de cherestea din cadrul ocolului provocând pagube de 3.825.000 lei (1530 dolari)¹¹.

Cuprinzând circa 7000 ha de pădure, ocolul silvic cu centrul la Solca nu a fost ocolit de jaful sovietic, subunitățile Armatei Roșii însușindu-și lemn și distrugând o parte din cele 13 reședințe din ocol. Pierderile suferite de acest ocol au fost apreciate la cifra de 34.407.120 lei (13.762,8 dolari)¹².

Găsindu-se în zona colinară a podișului Sucevei ocolul silvic Pătrăuți ocupa o suprafață forestieră de aproximativ 3000 ha. Dintr-un proces verbal încheiat la 12 august 1945 la sediul acestui ocol, aflăm despre pagubele săvârșite de subunitățile armatei sovietice în intervalul 8 aprilie - 12 septembrie 1944. Armata de ocupație și-a însușit circa 3886 m³ lemn evaluat la 13.220.000 lei (5288 dolari), 681 traverse de fag ce au costat 681.000 lei (272,4 dolari). Au mai fost distruse 22 ha de fânață și 10 ha de pepinieră de către caili armatei sovietice, distrugerii ce s-au ridicat la 6.500.000 lei (2600 dolari). De asemenea, a fost distrusă prin incendiere casa forestieră de la Racovat în valoare de 6.000.000 lei (24.000 dolari) și 2 poduri a căror reparație a costat 2.000.000 lei (800 dolari)¹³. Din aceste fapte rezultă un prejudiciu total cauzat acestui ocol de 28.401.000 lei (11.360,4 dolari).

În același timp, subunități din cadrul Frontului 2 ucrainean, și-au însușit din custodia Fondului Bisericesc un autocamion "Dodge", model 1937, în valoare de 2.000.000 lei și un autoturism marca "Ford", model 1928, în valoare de 1.000.000 lei, paguba totală ridicându-se la 3.000.000 lei (1200 dolari)¹⁴.

Dintr-o evaluare sumară a pagubelor suferite de Fondul Bisericesc în această primă etapă a ocupației rezultând un prejudiciu de 219.208.420 lei (87.682 dolari).

2. între 12 septembrie 1944 și 30 septembrie 1945

După 12 septembrie 1944, când România a semnat Convenția de Armistițiu cu Aliații, în speță cu Uniunea Sovietică, ea a devenit o țară ocupată. Acest lucru a permis intensificarea exploatării resurselor forestiere ale Bucovinei.

Ca un element nou, în programul de exploatare a teritoriilor ocupate, unitățile sovietice au trecut la demontarea și ridicarea utilajelor și instalațiilor de la fabricile de cherestea din localitățile Putna și Sucevița, iar clădirile acestora au fost distruse sau avariate. Valoarea "trofeelor" ridicate de ostașii sovietici de la aceste unități industriale a fost evaluată la 1.231.000.000 lei (492.400 dolari). Pe lângă faptul că și-au însușit gratuit aceste instalații, sovieticii au mai luat și o serie de instalații și material rulant de la căile ferate din cadrul Fondului Bisericesc¹⁵.

Pierderile suferite de ocolul silvic Straja în ceea ce privește materialul lemnos, în perioada aflată în studiu a fost evaluată la 85.134.000 lei (34.053,6 dolari), aceasta reprezentând contravaloarea a 15.696 m³ lemn¹⁶.

Până la sfârșitul anului 1944, mai exact din septembrie și până în decembrie 1944, ocolul silvic Pătrăuți a trebuit să mai suporte alte devastări și însușiri ilegale de produse lemnoase din partea unităților sovietice.

Din cadrul ocolului au fost luați 12.619 m³ lemn în valoare de 13.125.100 lei (5250 dolari) la aceasta adăugându-se pagubele provocate de devastări și incendieri care s-au ridicat la 23.620.000 lei (9448 dolari) rezultând un prejudiciu total de 36.745.100 lei (14.698 dolari)¹⁷.

Având suprafața de pădure de 10.842 ha, ocolul silvic Falcău a trebuit să cunoască și el trecerea tăvălugului sovietic, din urma căruia a rezultat o pagubă de 445.000.000 lei (18.200 dolari) reprezentată prin distrugerea a numeroase clădiri și însușirea a 2000 m³ lemn¹⁸.

Așezat în zona montană a județului Câmpulung Moldovenesc, ocolul silvic Iacobenii, cu o suprafață de peste 10.000 ha a cunoscut distrugerile cauzate de jaful sovietic.

Pagubele au constat din sustragerea a 1962 m³ lemn evaluate la 4.626.600 lei (1850,6 dolari) și din distrugerea unor clădiri de pe raza ocolului, acestea însumând 3.900.500 lei (1560,2 dolari)¹⁹.

La 28 iulie 1945 în cadrul serviciului administrativ al ocolului silvic Vama s-a încheiat un proces verbal în care se arată că în timpul ocupației sovietice, această unitate a fost păgubită de trupele sovietice de 310.500 lei (124,2 dolari), aceasta reprezentând contravaloarea unor obiecte de inventar²⁰.

De pe urma ocupației a avut de suferit și personalul angajat al Fondului Bisericesc. În acest sens, la 10 septembrie 1945, la primăria localității Poiana Stampei, în conformitate cu ordinul 1596/1945, din 25 august 1945 și adresa ocolului silvic Dorna Cândrenilor 599/7 septembrie 1945, s-a încheiat un proces verbal în care au fost inventate pagubele pricinuite de unitățile sovietice personalului Fondului Bisericesc din zonă. Din datele cuprinse în acest proces verbal rezulta că sovieticii și-au însușit 39,8 t fân, în valoare de 1.393.000 lei (557,2 dolari) și aproximativ 2, 5t cartofi în suma de 250.000 lei (1000 dolari). La aceste prevalări de produse se adaugă alte distrugerii și pagube suferite de aceeași unitate în valoare de 252.500 lei (101 dolari), pierderile totale ale acestei unități cifrându-se la 2.063.500 lei (825,4 dolari)²¹.

În finalul acestui capitol, dedicat scoaterii la lumină a pagubelor provocate de unitățile militare sovietice Fondului Bisericesc Ortodox din Bucovina, se cuvine să facem un bilanț a celor 18 luni de ocupație. Însumând valoarea pierderilor s-a ajuns la cifra de

2.028.088.620 lei (81.123 dolari) la cursul liber al dolarului din noiembrie 1944.

Această sumă reprezintă contravaloarea a peste 84.485 m³ lemn, a numeroase clădiri, instalații poduri, material rulant ce a fost distruse sau luate ca "trofeu" de război de armata sovietică.

Dacă calculăm valoarea pierderilor suferite de Fondul Bisericesc, la cursul de schimb leu-dolar din 1938 (145 lei = 1 dolar) cum s-a stabilit prin Convenția de Armistițiu, rezulta o sumă de 13.986.818 dolari ceea ce reprezenta 4.66% din cuantumul despăgubirilor de război ce trebuiau plătite Uniunii Sovietice.

Suma rezultată este considerabil de mare, dar în mod sigur pagubele suferite de Fondul Bisericesc de pe urma trecerii "tăvălugului roșu" au fost mult mai însemnate.

NOTE

1 M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, Editura Academiei, București, 1993, p. 191.

2 I. Nistor, *Istoria Fondului Bisericesc din Bucovina*, Editura "Glasul Bucovinei", Cernăuți, 1921, p. 20-44.

3 *Ibidem*, op. cit., p. 60-65.

4 R. Ichim, *Istoria pădurilor și silviculturii din Bucovina*, Editura Ceres, București, 1988, p. 10.

5 *Ibidem*, p. 92.

6 *Ibidem*, p. 23.

7 "Bucovina forestieră", anul I, nr. 3-4, Cernăuți, 1943, p. 248.

8 R. Ichim, op. cit., p. 138.

9 *Ibidem*, op. cit., p. 149-154.

10 ASS, Fondul Bisericesc Ortodox, dos. 105/1945, fila 116.

11 *Ibidem*, dos. 372/1945, fila 10, 39.

12 *Ibidem*, dos. 9/1944, fila 1-8.

13 *Ibidem*, dos. 372/1945, fila 2.

14 ASS, Fondul Bisericesc Ortodox, dos. 372/1945, fila 2.

15 *Ibidem*, dos. 9/1944, fila 125.

16 *Ibidem*, dos. 429/1946, fila 14, 32.

17 *Ibidem*, dos. 109/1945, fila 18.

18 ASS, Fondul Bisericesc Ortodox, dos. 109/1945, fila 27.

19 *Ibidem*, op. cit., filele 33-34.

20 *Ibidem*, dos. 429/1945, fila 27.

21 *Ibidem*, dos. 435/1945, fila 10.

NOTĂ. Acest fragment reprodus aici face parte din lucrarea distinsă cu premiul al II-lea la sesiunea cercurilor științifice studențești de la Alba-Iulia (1993).